

OB 15-LETNICI ETNOLOŠKEGA MUZEJA NA KOSTANJAH

Materialna kulturna dediščina pri Slovencih na avstrijskem Koroškem in njena zaščita

Uvod

Petnajstletnica muzeja na Kostanjah leta 2017 je bila priložnost za pogled na prehojeno pot v prizadevanjih za ohranjanje materialne dediščine na avstrijskem Koroškem v preteklih desetletjih, hkrati pa je bila to tudi priložnosti pogledati današnje stanje in prihodnji razvoj.

Ob koncu leta 2016 je pred praznovanjem petnajstletnice muzeja pravočasno izšel *Katalog muzejske zbirke na Kostanjah* (Sereinig in Sketelj 2016). Izdaja kataloga je bila načrtovana že ob odprtju muzeja, 21. oktobra 2002, kar pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev takrat ni bilo mogoče. Leta 2016 je izšla publikacija, ki poleg opisov predmetov in fotografij vsebuje tudi besedila vseh osemindesetih tematskih sklopov, ki na razstavi seznanjajo obiskovalke in obiskovalce s pogloblitimi dejavnosti v kmetijstvu, rokodelstvu in hišnem gospodarstvu v 20. stoletju na Kostanjah in v okolici. Katalog je bil med drugim 7. oktobra 2017 predstavljen ob praznovanju 15-letnice muzeja na Kostanjah, 19. aprila 2017 pa v Etnografskem muzeju v Ljubljani, kjer so pripravili okroglo mizo o razvoju tovrstnih zasebnih zbirk in muzejev na prostem v prihodnosti, s pogledom na že pridobljene izkušnje.

Pogled nazaj – etnološke zbirke brez muzeja

Skrb za etnološke predmete na dvojezičnem območju se je začela že kmalu po drugi svetovni vojni, ko so takratni koroški in ljubljanski dijaki in študentje na predlog in pod vodstvom študenta etnologije in filozofije Jerneja Šušteršiča med letoma 1951 in 1953 zbirali etnološke predmete na celotnem dvojezičnem območju južne Koroške. Zbirko, ki obsega 539 predmetov, hrani Slovenska prosvetna zveza, strokovno jo je uredila in jo na občasnih razstavah predstavlja etnologinja Irena Destovnik, zgodovino zbirke pa je predstavila v člankih, obširneje v članku 'Narodopisne zbirke Slovenske prosvetne zveze' (Destovnik 2001, 2004a, 2004b: 81–88).

Z ustanovitvijo etnološkega oddelka pri Krščanski kulturni zvezi leta 1983 in Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik leta 1992 se je ob terenskem delu proti koncu 90. let vedno bolj kazala nujnost, da se področju materialne dediščine posveti večja pozornost, saj so izginjali tako predmeti kot tudi znanje o njih. To je bil čas, ko je umirala starejša generacija, ki je etnološke predmete uporabljala v vsakdanjem življenju in poznala njihov način uporabe in (narečna) poimenovanja zanje, mlajša generacija tega znanja ni imela več.

V raznih etnoloških raziskavah (pri dokumentacijah noš in oblačilne kulture, pri krajevnih monografijah, življenjskih zgodbah ipd.) je etnologinja Marija Makarovič v svojih raziskavah dokumentirala (z opisi in s fotografijami) materialno dediščino in etnološke predmete in tako v številnih etnoloških publikacijah ohranila vedenje o njih (npr. Kontschitsch idr. 1995: 113–169). Vprašanje njihove hrambe je ostalo odprto.

Leta 2004 je Marija Makarovič v prispevku z naslovom 'Etnološke zbirke brez muzeja' opozorila na popise zasebnih zbirk, ki so nastajale od začetka 80. let 20. stoletja, pri katerih je bila arhivska dokumentacija prva rešitev za njihovo ohranitev (Makarovič 2004: 129–132). To so bile zelo različne zbirke – od posameznih predmetov do specifično tematskih ali splošnih večjih zbirk (500 predmetov in več) pri zasebnikih, od posameznih predmetov do tematskih zbirk pri krajevnih društvih in osrednjih ustanovah koroških Slovencev (Slovenska prosvetna zveza, Krščanska kulturna zveza, Inštitut Urban Jarnik).

Pomemben korak v dokumentaciji materialne kulturne dediščine na Koroškem je bilo odprtje Etnološkega muzeja na Kostanjah leta 2002. Muzej nudi prostor za okoli šeststo predmetov na stalni, javno dostopni razstavi in jih tako trajno ohranja. Hkrati je odprtje muzeja spodbudilo tudi širšo razpravo o pomenu ohranjanja materialne kulturne dediščine na Koroškem. Prav tako pomembna je bila razprava o ohranjanju znanja in vedenja o rabi predmetov in poimenovanjih zanje, znanja o rokodelskih dejavnostih in izginjajočih poklicih ipd., torej tudi o nesnovni dediščini.

Etnološka zbirka v muzeju

Prva prizadevanja za postavitve muzeja na Kostanjah segaj v leto 1996. Decembra 1996 so Nužej Tolmajer, takratni tajnik Krščanske kulturne zveze v Celovcu, Marija Makarovič, takratna znanstvena vodja Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik, Vito Hazler z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in takratni predsednik Slovenskega prosvetnega društva Drabosnjak, Hanzi Dragaschnig, na Kostanjah zasnovali prve smernice za obnovo Drabosnjakovega doma. Društveni člani SPD Drabosnjak so k sodelovanju povabili Krščansko kulturno zvezo (KKZ), Slovensko prosvetno zvezo (SPZ) in inštitut Urban Jarnik. KKZ je kot podpornika pridobila Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, ki je finančno omogočilo obnovo Drabosnjakovega doma in postavitve muzejske zbirke,

* Martina Piko-Rustia, mag. filozofije, znanstvena vodja inštituta, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Viktringer Ring 26, 9020 Celovec, Avstrija; piko@ethno.at

projekt sta podprla tudi Občina Vrba in avstrijsko ministrstvo za kulturo.

Zbirka ima svoj dom v obnovljenem župnijskem gospodarskem poslopiju v Zgornji vasi, ki ga je društvo na pobudo župnika Stanka Trapa in predsednika Janeza Lesjaka odkupilo in po posredovanju KKZ in SPZ ter s finančno pomočjo matične Slovenije leta 1975 tudi prenovilo.

Muzejski zbirki je temelj postavil pokojni gospod Janez Lesjak, dolgoletni predsednik društva in duša kulturnega delovanja na Kostanjah, ki je dolga leta skrbno zbiral predmete. Po njegovi nenadni smrti so zamisli o nastanku muzeju dali novega zagona mladi društveni člani.

Bogata zbirka predmetov je po nepričakovani smrti Janeza Lesjaka ostala popolnoma brez sledu o izvoru, izročiteljih, uporabnikih, času in namenu uporabe. Na Kostanjah in v različnih krajih Roža, predvsem v Bilčovsu in Šentjakobu, sta avtorici razstave, etnologinji Polona Sketelj in Uši Sereinig, v pogovoru s pripovedovalci zbrali podatke o razširjenosti in funkciji predmetov, času uporabe, poimenovanju predmetov in njihovih sestavnih delih. Ob strokovnih sta zapisovali tudi narečne izraze, ki jih uporabljajo na Kostanjah, v Šentjakobu in Bilčovsu. V 90. letih 20. stoletja so zbirko dopolnili novi, podarjeni predmeti iz družinske hiše Micke Miškulnik iz Šentjakoba v Rožu. Pozneje, da je zbirka dobila zaokrožene tematske sklope, so bili pridobljeni še nekateri načrtno odbrani predmeti. Zbirka šteje zdaj približno šesto predmetov iz obdobja od zadnje četrtine 19. do druge polovice 20. stoletja.

Obnovitvena dela Drabosnjakovega doma so potekala vse od leta 1998. Celotni projekt obnove in postavitve muzejske zbirke je vodil Vito Hazler. Glede na strukturo predmetov in zmožnosti razstavnih prostorov so predmeti razvrščeni v tri osrednje vsebinske sklope. V prvem delu razstave, na *gumnu*, so predstavljene poglavitne dejavnosti kmečkega gospodarstva, ki so do srede 20. stoletja zagotavljale preživetje samooskrbnim podeželskim družinam. V prvem razstavnem prostoru nad gumnom so na ogled predmeti domačih obrtnih dejavnosti (tako izdelki kot orodje) in gozdarstva, ki je bila glavna gospodarska dejavnost za pridobivanje obrtniških surovin. V zadnjem razstavnem prostoru so na ogled predmeti, povezani z delom in življenjem v hiši. Med različnimi (ob)hišnimi dejavnostmi izstopa trenje lanu kot pomembnejše žensko opravilo; vsebinsko se navezuje na druga ženska hišna opravila. Razstava se sklone za hišnimi vrati, v najbolj zasebnih prostorih vsakdanjega družinskega življenja.

Muzej je bil slavnostno odprt septembra leta 2002. Takrat so nosilci projekta izdali vodnik po zbirki v slovenskem in nemškem jeziku (Hazler in Piko 2002). Dvojezični katalog je izšel leta 2016, izdali so ga Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, inštitut Urban Jarnik in KKZ, založila ga je Znanstvena založba Filozofske fakultete (Sereinig in Sketelj 2016). Muzej je odprt v poletnem času ob koncih tedna



Pogled v muzej na Kostanjah.
Foto: Milka Olip, 17. 10. 2011

in po dogovoru.¹ Za šole in otroške skupine društvo ponuja vodstva na teme: Od setve do žetve, Od zrna do kruha, Delo v gozdu, Podeželska obrt.

Društveno življenje na Kostanjah ima bogato zgodovino. Domačini so že leta 1903 ustanovili Slovensko izobraževalno društvo za Gozdanje in okolico z namenom, da izobražuje slovensko kmečko prebivalstvo in ohranja slovenski jezik in kulturo. Med drugo svetovno vojno je bilo delovanje društva prepovedano. Leta 1973 je na pobudo Janeza Lesjaka delo ponovno zaživelo, društvo je po znanem bukovniku Andreju Schusterju-Drabosnjaku, ki je v letih 1768–1825 živel v Zgornjih Jezercih nad Vrbo, dobilo ime Slovensko prosvetno društvo Drabosnjak. Kulturna dejavnost društva se je razvijala predvsem na področju petja in uprizorjanja gledaliških iger. K požitvi kulturnega življenja na Kostanjah je prispevala zlasti uprizoritev Drabosnjakovega Pasijona v letih 1982 in 1983, nato pa še druge uspešne kulturne prireditve. Ohranjeni so tudi gledališki kostumi za pasijonske igre, ko bodo razstavljeni v kletnih prostorih, kjer je predvidena stalna razstava o društveni dejavnosti ter Drabosnjaku in njegovih delih.

Etnološke zbirke pri osrednjih ustanovah

Slovenska prosvetna zbirka je skrbnik najstarejše etnološke zbirke, ki je nastala kmalu po drugi svetovni vojni. Zbirka se trenutno nahaja v Kulturnem domu na Radišah, predstavljena je bila na občasnih razstavah. SPZ se trudi, da bi zanjo (npr. v gospodarskem poslopiju Kulturnega doma pri Cingelcu na Trati v Borovljah) pridobila ustrezne prostore. Inštitut Urban Jarnik je leta 1998 prejel v dar 61 oblačilnih predmetov iz Podjune v lasti družine Sattman, ki je

¹ Zbirka je na ogled julija in avgusta ob sobotah in nedeljah med 13. in 17. uro v Drabosnjakovem domu (Pfarlleitenweg 2, 9231 Kostanje) ali po dogovoru na telefonski številki predsednika društva SPD Drabosnjak, Ernsta Dragaschniga: 00 43 (0)664 2131841.

predmete posodila v študijske namene in za razstavo o oblačilni kulturi v Podjuni. V naslednjih letih se je zbirka oblačilnih kosov dopolnjevala in narasla na več kot 200 predmetov (večina je iz prve polovice 20. stoletja, redki so iz 19. stoletja), ki jih inštitut hrani v omarah (Makarovič 2004: 129–132). Inštitut je prejel v dar tudi dva kompleta ziljskih noš: prvi je komplet noše Jaka Špicarja in njegove žene iz zasebne lastnine Špicarjeve vnukinje Mirjane Vevar, vnukinje Jaka Špicarja, drugi je iz zasebne lastnine Damjana Ovsca, ki je nošo prejel od svoje tete.

Etnološke predmete inštitut posoja za razstavno dejavnost. V Železarskem muzeju v Ruardovi graščini na Stari Savi je bila leta 2017 na razstavi *Jeseničani, od kod in kam?* med drugim na ogled tudi že omenjena izvorna moška ziljska noša Jake Špicarja. Ob 47. Dnevih noš in oblačilne dediščine v Kamniku je bila v prostorih občine Kamnik na ogled razstava *Oblačilna dediščina v upodobitvah Jane Dolenc*, ki je prikazovala risbe in skice noš in oblačilnih delov iz Roža. Originalne slike in skice hrani inštitut Urban Jarnik.

Druga nastajajoča zbirka, ki se nahaja v prostorih inštituta, so starejši rokopisi in 18. in 19. stoletja. Inštitut Urban Jarnik je prejel v dar izvorne rokopisne dokumente, med njimi tudi izvornike rokopisnih cerkvenih pesmaric iz 19. stoletja.² Zanimivost so rokopisni zvezki s prepisi Lesičjakovih pesmi s konca 19. stoletja. Poleg pesmaric in ljudskih iger so pomembne še kuharske in ljudskomedicinske knjige. Inštitut med drugim hrani izvod (nedatirane) rokopisne ljudskomedicinske knjige in rokopisni zvezek o ljudski medicini. Marca 2017 je inštitut Urban Jarnik prejel v dar izvorni izvod Kapelskega pasijona, ki sta ga v znanstveni monografiji predstavila Erich Prunč in Matija Ogrin (Prunč in Ogrin 2016). Pasijonska igra iz Železne Kaple je eno največjih odkritij starejšega slovenskega slovstva in slovenske dramatike zadnjih let. Rokopis, zapisan ob koncu 18. stoletja, ki vsebuje besedilo starejših verzij pasijona, je prvič izpričan v poročilih jezuitske province v Dobri vasi za leto 1616. Rokopis je našel Erich Prunč v 80. letih 20. stoletja. Razpadajočo knjigo je na svoje stroške obnovil, izvorni izvod pa je 27. 3. 2017 v Celovcu predal v čuvanje inštitutu Urban Jarnik.

V zadnjih letih sta KKZ in inštitut Urban Jarnik prejela številne zapuščine koroških duhovnikov in kulturnih delavcev, med njimi so deli zapuščin narodopisca Pavleta Zablantnika, duhovnikov in kulturnih delavcev Vinka Zaletela, p. Bertranda Kotnika in Tomaža Holmarja, etnomuzikologa Lajka Milisavljeviča in številne druge pomembne zbirke, ki vsebujejo osebno korespondenco, slikovno gradivo (fotografije in diapozitive), knjige, etnološke predmete, notno

gradivo idr. Zapuščine so deloma urejene, deloma pa neu-rejene shranjene v škatlah. Pri urejanju zapuščin pomagajo tudi študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v sklopu obveznih študijskih praks. Gradivo iz zapuščin je bilo deloma že objavljeno (npr. notno gradivo Lajka Milisavljeviča), deloma je v pripravi za tisk. Urejeno gradivo je dostopno za študijske namene, npr. prepisi imen iz Jožefinskega katastra v zapuščini p. Bertranda Kotnika, ki jih uporabljajo predvsem raziskovalci hišnih in ledinskih imen.

Etnološki predmeti pri zasebnikih

Zasebniki na svojih domovih, v svojih hišah in gospodarskih poslopih hranijo pomembno kulturno materialno dediščino, ki so jo sodelavci inštituta v zadnjih letih opisovali in skušali pri lastnikih zgraditi odnos do te dediščine. Leta 1993, ob 800-letnici prve omembe Vogrč (1193), so Vogrjani pripravili odmevno narodopisno razstavo in predstavili 300 različnih predmetov, ki so bili v kmečkem okolju v rabi vsaj še po drugi svetovni vojni. Predmeti so bili strokovno opisani in predstavljeni v knjigi *Osem stoletij Vogrč* (Kontschitsch idr. 1995: 113–169). Po koncu razstave so bili predmeti vrnjeni lastnikom.

Leta 2004 je inštitut Urban Jarnik izvajal projekt CRP na temo *Varovanje in inventarizacija kulturne dediščine Slovencev v zamejstvu*. Projekt je potekal v sodelovanju Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani in inštituta Urban Jarnik (Zupančič 2004). V sklopu projekta sta etnologinji Uši Sereinig in Polona Sketelj evidentirali etnološke predmete pri zasebnikih na Zilji (osem gospodinjstev), v Rožu (ena etnološka zbirka) in Podjuni (eno gospodinjstvo). V Podjuni je bilo pri družini Lajmiš v Vidri vasi pri Pliberku popisanih nad 400 predmetov. V nad 100 let stari hiši so ohranjeni predmeti za kmečke, obrtne in hišne dejavnosti, in sicer od gradnje hiše pa vse do danes. Kljub obsežnemu številu predmetov v tem primeru ne gre za etnološko zbirko, temveč za v gospodinjstvu ohranjene predmete, v prostorih hiše in gospodarskega poslopja shranjene tam, kjer so se nahajali tudi prvotno.

Etnološke zbirke zasebnikov

V sklopu projekta *Varovanje in inventarizacija kulturne dediščine Slovencev v zamejstvu* sta etnologinji Uši Sereinig in Polona Sketelj dokumentirali zasebno zbirko pokojnega Hanzija Lutschouniga na Golšovem pri Žihpoljeh. Popis hrani tudi inštitut Urban Jarnik. Ker danes za zbirko skrbita sestri pokojnega, je zbirka ostala ohranjena in tudi dostopna (Ilich 2016). V zasebni zbirki pokojnega Hanzija Lutschouniga na Golšovem pri Žihpoljeh je shranjenih več kot 500 etnoloških predmetov, ki jih je zbral pokojni gospodar. Teodor Domej in Marjeta Domej v zasebni knjižnici hranita predvsem stare tiskovine, ki jih je Teodor Domej pridobil na boljših trgih. Med rokopisi je zanimiva pridiga iz prve polovice 19. stoletja, ki jo je dobil v starinarni. Slo-

² Evidentiranja, zbiranja in analize ohranjenih rokopisnih pesemskih dokumentov na Koroškem od prvih zapisov vse tja do srede 20. stoletja se je sistematično lotil etnomuzikolog Engelbert Logar, ki je sestavil pregledni seznam ohranjenih zapisov in rokopisov pesemskega gradiva za cerkveno in posvetno petje, del seznama je objavljen v zborniku o loški pesmarici (Logar 2012: 231–260).

venist Lojze Dolinar pa hrani rokopis evangelija s konca 17. stoletja, ki mu ga je izročil nemški profesor, ker ni znal slovensko (Piko-Rustia 2012: 261–271).

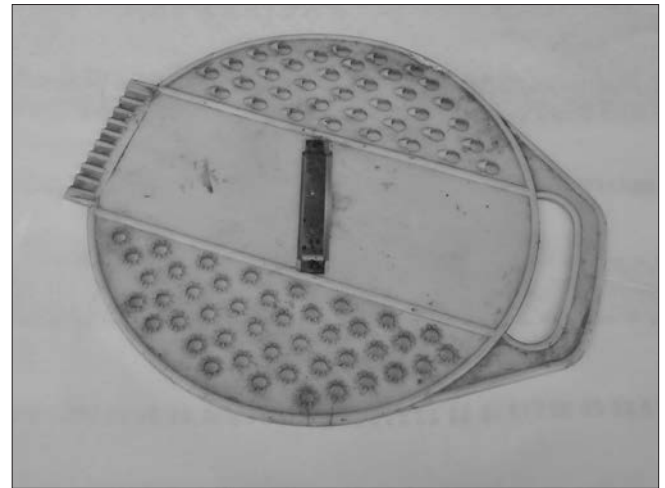
V tematski zbirki Adija Branza z Bistrice v Rožu je fotografsko in dokumentacijsko gradivo kraja, v katerem živi (Branz 2004: 136–137). Tudi v zasebni zbirki pokojnega Wilhelma Krajgerja na Metlovi so se nahajali dragoceni (zgodovinski) dokumenti, fotografsko gradivo, knjige in etnološki predmeti. Zbirka ni bila podrobneje popisana, v članku jo je okvirno predstavila Maja Logar (1996). Posebnost Krajgerjeve zbirke so dokumenti in fotografije o vasi Breza, ki so jo leta 1961 potopili ob gradnji elektrarne na Dravi in zajezitvenega jezera pri Velikovcu.³

Pogled v prihodnost – ko etnološki predmeti in zbirke izgubijo dom

Ker so lastniki hiše, v kateri se je nahajala zapuščina Lajka Milisavljeviča, potrebovali prostore hiše za svoje namene, sta KKZ in inštitut Urban Jarnik julija 2016 prejela drugi del zapuščine, ki obsega diapozitive iz Koroške, Slovenije in s celega sveta,⁴ maske in inštrumente s celega sveta ter filme in gramofonske plošče. Zapuščino sta podarila Vladimir Škof (stric Lajka Milisavljeviča) in njegova žena, obsežno gradivo je prevzel in osnovno uredil Nužej Tolmajer.

Zapuščina Pavleta Zablatnika se je prvotno nahajala v prostorih njegove hiše, za katero je skrbela njegova gospodinja in dedinja Metka Končič. Lastnica hiše je v preteklih letih pomemben del zapuščine, npr. Zablatnikovo korespondenco, že prepustila inštitutu Urban Jarnik in KKZ. Leta 2017 je Krščanska kulturna zveza kupila arhivske škatle za urejanje dragocenih dokumentov v Zablatnikovi in drugih zapuščinah. Ker gospa Končič od leta 2017 ne živi več v hiši, sta Peter in Majda Fister, ki zbirko urejata, v sodelovanju z Nužejem Tolmajerjem in dedinjo, novo lastnico hiše, v inštitutski arhiv prenesla še dodatno gradivo, pomembno za kulturno zgodovino koroških Slovencev. V začetku leta 2018 se je dedinja odločila, da celotno Zablatnikovo zapuščino preda inštitutu Urban Jarnik in Krščanski kulturni zvezi. Ker obsežni fond presega prostorske zmogljivosti obeh ustanov, bosta inštitut in KKZ v dogovoru z dedinjo del knjižnega fonda ponudila slovenskim knjižnicam na Koroškem.

Septembra 2017 je inštitut Urban Jarnik dokumentiral ohranjeno kolarsko delavnico v rojstni hiši Lenčke Kupper na Bistrici pri Pliberku. Ker je lastnica svojo rojstno hišo



Etnološki predmet.

Foto: Verena Smrtnik, 2. 10. 2017.

prodala, je bilo treba odbrati in ohraniti pomembne etnološke predmete in jih tudi odpeljati. Dokumentiranih je bilo okoli 300 predmetov s področij kolarstva in gospodinjstva. Predmete iz kolarske delavnice je opisal brat lastnice, ki pozna poklic kolarja.

Lastnica predmete začasno hrani na svojem domu. Večje predmete iz delavnice so prevzeli zasebniki, ki jih bodo ohranili v prvotnih ali drugih funkcijah (npr. skobeljnik kot etnološki predmet v mizarski delavnici ali pa skobeljnik, pokrit s steklom, kot uporabna miza v gostišču). Dokumentacija v hiši Lenčke Kupper, kjer je bilo treba izbirati med vsemi v gospodinjstvu in delavnici ohranjenimi predmeti, je načela tudi vprašanje, kako danes definiramo etnološki predmet. Ali so npr. plastični gospodinjstvi predmeti iz 60. in 80. let 20. stoletja etnološki predmeti? Medtem ko smo v zadnjih letih ustvarili odnos do klasičnih etnoloških predmetov, plastični izdelki kot »kulturna dediščina« oz. priča časa še niso v zavesti. Vsekakor so ti predmeti pomembni za prikaz razvoja gospodinjstvih predmetov vse do današnjih dni, zato so bili odbrani in izbrani za nadaljnjo hrambo.

Primer dobre prakse: Kovačija Petra Dolinška – oživiljena etnološka zbirka

Peter Dolinšek, letnik 1953, in njegova prijateljica sta po smrti nekdanjega lastnika in njegove hčerke kupila staro kovačijo v središču Železne Kaple. Peter Dolinšek po mojstrskem izpitu ni delal kot kovač in je bil do upokojitve trideset let zaposlen kot šofer avtobusa. Oprema hiše, posodje, fotografije in razglednice so žal končale pri preprodajalcih starin, uspelo pa mu je ohraniti vso opremo in orodja v stari kovačnici, v kateri ureja muzej. Izdelke – ograje in druge manjše okrasne predmete – najraje izdeluje ročno s starim orodjem v muzejskem delu kovačnice; sodobne izdelke namerava z novimi stroji in orodji izdelovati v drugem prostoru. V muzejskem delu od leta 1930

3 Več o dokumentarnem gradivu pri KKZ in inštitutu Urban Jarnik glej prispevek Martine Piko-Rustia (2014: 86–93).

4 Po prvem pregledu zbirka obsega okoli 900 diapozitivov iz Koroške, okoli 1.000 iz Slovenije in okoli 22.000 s celega sveta in z vseh kontinentov (Evropa, Azija, Avstralija, Afrika, Južna in Severna Amerika, Rusija ...). Urejanje diapozitivov strokovno spremlja zunanji sodelavec inštituta Urban Jarnik, Naško Križnar, nekdanji vodja Avdiovizualnega laboratorija pri Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU.



Kovačija Petra Dolinška.
Foto: Gorazd Živkovič, 24. 9. 2015.

deluje tudi elektrarna na vodni pogon. V stari kovačnici izvaja delavnice za otroke, na dvorišču, ki ga še ureja, srečanja kovačev, na vrtu pa kmečki zeliščni vrt (Spletni vir 1). Ogledi so možni ob delavnikih (Spletni vir 2).

Sklep

Januarja 2017 je Živa Pahor v televizijski oddaji Mikser v slovenskem televizijskem sporedu RAI – Radio Trst A vabila predstavnike iz slovenskega zamejstva v Italiji in na Koroškem ter predstavnico Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani k okrogli mizi o stanju zasebnih in muzejskih zbirk v zamejstvu včeraj in danes. Zaključka televizijske diskusije in razprave na okrogli mizi ob predstavitvi *Kataloga muzejske zbirke na Kostanjah* v Etnografskem muzeju aprila 2017 sta bila podobna. Danes je namreč v vseh zamejstvih popolnoma drugačen položaj kot ob začetku prizadevanj za ohranitev muzejskih zbirk. Težava ni le v tem, da informantk in informantov danes skoraj ni več, tudi institucije, ki skrbijo za to dediščino, delujejo v popolnoma drugih razmerah, razpete med raziskovalnimi in evropskimi projekti, ki večjih projektov, kot je npr. postavitve muzejske zbirke na Kostanjah, ne omogočajo več. Hkrati pa je dediščine, ki izgublja svoj dom, vedno več. Lastniki hiše predajajo mlajšim rodovom ali pa jih prodajajo, kulturna dediščina pa ostaja brez strehe nad glavo.

Zato vprašanje primernih prostorov oz. primerne skladišča za materialno dediščino, ki jo želimo ohraniti še za naslednje rodove, postaja vse večji izziv tudi za osrednje ustanove, društva in tudi posameznike. Vse, kar ne bo dobilo strehe nad glavo ali našlo novega doma, bo izgubljeno za vedno. O tem (so)odločamo tudi mi.

Literatura

BRANZ, Adi: Zgodbe vsakdana – iskanje sledov – arhiviranje. V: Katalin Munda Hirnök in Polona Sketelj (ur.), *Odstirta dediščina: Etnološko delo in muzejske zbirke Slovencev v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji: Zbornik s treh posvetov*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2004, 136–137.

DESTOVNIK, Irena: *Odstiranje: Predstavitev Narodopisne zbirke Slovenske prosvetne zveze v Celovcu / Enthüllungen: Aus der ethnographischen Sammlung des Slowenischen Kulturverbandes aus Klagenfurt*. Celovec: Slovenska prosvetna zveza, k & k Šentjanž v Rožu in Založba Drava, 2001.

DESTOVNIK, Irena: *Narodopisna zbirka Slovenske prosvetne zveze v Celovcu / Die volkskundliche Sammlung des Slowenischen Kulturverbandes in Klagenfurt*. Celovec: Slovenska prosvetna zveza in Založba Drava; Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2004a.

DESTOVNIK, Irena: Predstavitev »Narodopisne zbirke Slovenske prosvetne zveze«. V: Katalin Munda Hirnök in Polona Sketelj (ur.), *Odstirta dediščina: Etnološko delo in muzejske zbirke Slovencev v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji: Zbornik s treh posvetov*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2004b, 81–88.

HAZLER, Vito in Martina Piko-Rustia (ur.): *Kraj spomina in učenja – Etnološki muzej Kostanje / Ein Ort der Erinnerung und des Lernens – Museum für Alltagsgeschichte Köstenberg. Kostanje: Slovensko prosvetno društvo Drabosnjak*; Celovec: Kršćanska kulturna zveza, Slovenska prosvetna zveza in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jamnik, 2002.

ILICH, Iztok: Čari majhnih zbirk: Rob (ne več) našega sveta: Domačija Lutschounig/Lučounik, Zabrd, Avstrija. *Turistična tribuna*, 3. 11. 2016, 16–17.

KONTSCHITSCH, Rudolf idr.: Vogrška gmotna kulturna dediščina. V: Marija Makarovič (ur.), *Osem stoletij Vogrč*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 1995, 113–169.

LOGAR, Maja: Zbiratelj Wilhelm Kraiger. V: Marija Makarovič (ur.), *Dobrla vas in okolica: Iz preteklosti v sedanost*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 1996, 561–576.

LOGAR, Engelbert: Melodije na besedila rokopisne pesmarice iz Loč iz leta 1825. V: Simon Trießnig in Peter Svetina (ur.), *Loška cerkvena pesmarica iz leta 1825: Komentirana izdaja rokopisne pesmarice iz Loč ob Baškem jezeru / Latschacher Kirchenliedbuch aus dem Jahr 1852: Kommentierte Ausgabe des handschriftlichen Liedbuches aus Latschach ober dem Faakersee*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 2012, 231–260.

SEREINIG, Uši in Polona Sketelj: *Etnološka zbirka Kostanje – kraj spomina in učenja: Katalog muzejske zbirke na Kostanjah / Volkskundliche Schausammlung Köstenberg – ein Ort der Erinnerung und des Lernens: Museumskatalog der volkskundlichen Schausammlung in Köstenberg*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016.

MAKAROVIČ, Marija: Etnološke zbirke »brez muzeja«. V: Katalin Munda Hirnök in Polona Sketelj (ur.), *Odstirta dediščina: Etnološko delo in muzejske zbirke Slovencev v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji: Zbornik s treh posvetov*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2004, 129–132.

PIKO-RUSTIA, Martina: Kamenček v mozaiku kulturne podo-be koroške zgodovine. V: Simon Trießnig in Peter Svetina (ur.), *Loška cerkvena pesmarica iz leta 1825: Komentirana izdaja rokopisne pesmarice iz Loč ob Baškem jezeru / Latschacher Kirchenliedbuch aus dem Jahr 1825: Kommentierte Ausgabe des handschriftlichen Liedbuches aus Latschach ober dem Faakersee*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 2012, 261–271.

PIKO-RUSTIA, Martina: Dokumentarno gradivo na Koroškem – pregled stanja in načina urejanja arhiva v Slovenskem narodopisnem inštitutu Urban Jarnik in Krščanski kulturni zvezi v Celovcu. *Glasnik SED* 54 (1–2), 2014, 86–93.

PRUNČ, Erich in Matija Ogrin: *Kapelski pasijon: Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtek inu na te velikonočni ponedelek v Kapli špilali: Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU; Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2016.

ZUPANČIČ, Jernej idr.: *Varovanje in evidentiranje kulturne dediščine Slovencev v zamejstvu: Ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«: Zaključno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; Celovec: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, 2004.

Spletni viri

Spletni vir 1: Čezmejni projekt DUO-Kunsth Handwerk – Rokodelska kulturna dediščina v čezmejnem prostoru včeraj, danes in jutri, avtorica prispevka Irena Destovnik; http://www.duo-kunsth Handwerk.eu/kaernten_sl/detail/13, 1. 2. 2017.

Spletni vir 2: Bad Eisenkappel/Železna Kapla; občinska spletna stran, turistična ponudba: <http://www.bad-eisenkappel.info/tourismus/themen/erleben-natur-brauchtum-und-kultur/schmiede.html>, 1. 2. 2017.

